

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1.735>*Ю. Ф. Лавренюк**orcid.org/0000-0002-1382-0388**кандидат наук з державного управління,
докторант**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОНЯТТЯ РЕГУЛЯТИВНИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Опрацювання єдиної теоретичної основи регулятивних адміністративно-правових гарантій діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України сьогодні є недостатнім, проявом чого є відсутність усталеного родового поняття – адміністративно-правових гарантій загалом. Водночас швидкоплинність економічних процесів, що є визначальною характеристикою економіки як об'єкта публічного адміністрування, диктує необхідність побудови гнучкої системи адміністративно-правового забезпечення вказаних інтересів, необхідною основою чого є саме визначення дефініції розглядуваних гарантій. Закономірним наслідком відсутності зазначеної теоретичної основи постають істотні недоліки публічного адміністрування у сфері економіки загалом та щодо забезпечення економічних інтересів України зокрема. Проявами цього є високий рівень тіньової економіки [1], а також твердження про необхідність прийняття значної кількості програмних документів щодо розвитку окремих сфер економіки чи адміністрування економікою без конкретизації їх напрямів та очікуваних результатів за передбаченості істотних структурних змін у актуальній системі адміністрування, наприклад створення окремого державного органу з розслідування економічних злочинів (Бюро економічної безпеки) [2, с. 35–37].

Попри окреслене, поняття регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів загалом та вказаних інтересів України зокрема не отримало належної уваги на сторінках наукової літератури. Найближчими дотичними дослідженнями є роботи щодо сутності адміністративно-правових гарантій в окремих сферах адміністративних правовідносин (І. Личенко, С.М. Шило) або ж забезпечення окремих сфер економічних інтересів держави (Л.Л. Палій, О.І. Попівняк, О.В. Тильчик, Г.Л. Чигрина та деякі інші). Підлягають урахуванню також актуальні дослідження з проблематики забезпечення законності

у здійсненні публічного адміністрування, а також в адміністративно-правових відносинах (О.Ф. Андрийко, С.С. Вітвіцький, К.О. Голікова, М.А. Комзюк, О.А. Марушій, Н.І. Мозоль, В.В. Пахомов).

Тому актуальним є формулювання поняття регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України, визначення на цій основі напрямів вдосконалення адміністративного законодавства та науки адміністративного права.

Дефініція розглядається у філософії як спосіб пізнання певного предмета, явища, процесу через виокремлення його сутнісних ознак та створення на цій основі цілісного уявлення про нього [3, с. 80]. Формування дефініції передбачає виокремлення саме сутнісних ознак. У цьому гносеологічному контексті сутність досліджуваного феномену виконує одночасно декілька функцій: дозволяє розглянути феномен як «річ у собі»; дозволяє відрізнити його від інших подібних феноменів. У результаті визначення дефініції правового феномену відтворюється його сутність. Сутність права як регулятивного за своєю правовою природою феномену актуалізує застосування функціонального підходу до дослідження правових явищ [4, с. 188, 189]. За таких умов визначальними щодо формування дефініції досліджуваних гарантій постають виконувані ними функції у сфері адміністративно-правових відносин. Такою визначальною функцією є підтримання законності у зазначених відносинах як передусім правового режиму, що передбачає забезпечення суб'єктивних прав учасників відповідних правовідносин, наявність гарантій подальшого розвитку громадянського суспільства та ефективного функціонування апарату держави [5, с. 252].

Сучасні тенденції розвитку адміністративного права систематизовані представниками запорізької наукової школи адміністративного права – Т.О. Коломoeць та В.К. Колпаковим. Зокрема, вченими виділено такі взаємопов'язані

тенденції: онтологічний характер прав та свобод людини щодо розвитку адміністративного права; сервісні засади діяльності держави, комплексний та системний характер предмета адміністративно-правового регулювання [6, с. 74, 77]. Вказаний науковий підхід корелює із науковими узагальненнями вищого порядку. Зокрема, представники загальної теорії права І.В. Стаднік та А.С. Краковська обґрунтовують концепцію верховенства права як ідеологічної парадигми сучасної цивілізованої держави, що полягає у сприйнятті суб'єктами правового обігу визначальних ідей та цінностей верховенства права та реалізації їх у повсякденному житті, а також формуванні на цій основі ідеальної моделі взаємодії держави та права. Загальною метою такого сприйняття та взаємодії визначаються: захист суб'єктивних прав та свободи від свавілля суб'єктів державної влади; обмеження державної влади на засадах справедливості та законності [7, с. 21]. У контексті подальшого розвитку досліджуваних гарантій це вказує на їх визначальну мету, що може бути визначена як безпосередня та опосередкована. Безпосередньою метою постає забезпечення режиму законності у сфері відповідних правовідносин. Опосередкованою метою постає сприйняття відповідного режиму як системної гарантії забезпечення прав і свобод людини за рахунок забезпечення функціональної спроможності держави щодо гарантування дійсної реалізації вказаних прав.

Визначальними напрямками публічного адміністрування у сфері економіки сьогодні наводять: визначення стратегічних пріоритетів її розвитку, визначення частки недержавної власності в економічному обігу, адміністрування зовнішньоекономічною діяльністю, забезпечення збалансованості форм та методів публічного адміністрування [8, с. 340–343]. О.П. Рябченко, характеризуючи засади державного управління у сфері економіки, вказує про такі пріоритетні сфери адміністративно-правового регулювання, як: збалансованість державного впливу у цій сфері з огляду не тільки на особливості конкретного періоду її розвитку, але й на поточну політичну ситуацію, пріоритетна сфера державного управління – відносини власності та бюджетна сфера, врахування конкуренції та приватного інтересу як рушійних сил у розвитку економіки. Серед методів державного управління економікою особливе місце відводиться діяльності судової гілки влади як гаранта реалізації прав та свобод людини та громадянина у сфері економічних відносин [9, с. 272, 272–273, 276–277, 282]. З наведеного слідує, що, попри значні зміни, що відбулися в економічній сфері з кінця 1990-х років до сьогодні, визначальні пріоритети публічного адміністрування у сфері економіки залишаються незмінними, що свідчить про можливість визначення онтологічної сутності досліджуваних

гарантій, а отже – доцільність визначення їх дефініції.

Керівні напрями адміністративно-правового забезпечення економічних інтересів України можуть бути визначені, виходячи з положень актуальних ключових програмних документів щодо економічного розвитку. Так, у межах Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Цілі сталого розвитку і бізнес) вказано про такі стратегічні пріоритети, як: подолання бідності, забезпечення освіти, охорони здоров'я, запобігання погіршенню клімату, сприяння покращенню навколишнього природного середовища [10]. Векторами економічного розвитку Національної економічної стратегії 2030 передбачено такі пріоритетні напрями розвитку економіки на вказаний період, як: створення сприятливого середовища для діяльності бізнесу, забезпечення належного інвестиційного клімату; виграти конкурентну боротьбу за капітал у межах світового ринку; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку; забезпечити умови щодо людського розвитку та виграти конкуренцію талантів [2]. Зміст окреслених напрямів розвитку свідчить про збереження актуальності таких стратегічних пріоритетів у публічному адмініструванні економікою, як: забезпечення балансу економічних та адміністративних методів управління економікою, адміністрування сферою власності, в тому числі державною та комунальною, визначення стратегічних пріоритетів розвитку економіки на конкретний період, публічне адміністрування у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

На відміну від охоронних норм, призначенням регулятивних норм адміністративного права є закріплення прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин [5, с. 51]. У гносеологічному контексті саме регулятивна сторона права представляє його як об'єкт для філософського пізнання, що має невичерпний контекст. Воля людини як прагнення до забезпечення власного існування становить онтологічну сутність сучасного права [4, с. 188].

У контексті забезпечення економічних інтересів України, реалізації вказаних вище стратегічних напрямів це означає, що тільки ефективне поєднання позитивного регулювання прав та обов'язків уповноважених осіб та їх волі, що передбачає реалізацію їх правосвідомості як державних службовців, може привести в дію відповідні гарантії законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України. У зв'язку із цим вважаємо, що не втрачає актуальності позиція О.П. Рябченко стосовно визнання ефективності законодавства щодо державного управління економікою обов'язковою умовою подальшого розвитку суспільства як демократичного із ринковою економікою. При цьому виділяються такі чинники

ефективного законодавства, як загальні та спеціальні. Загальні чинники забезпечують належну реалізацію правотворчих повноважень уповноважених суб'єктів. Спеціальні чинники впливають на якість правового регулювання, уможливають належне здійснення державного управління у конкретній сфері економіки. Прикладами загальних чинників можна є поточна діяльність суб'єктів державного управління, дотримання вимог науковості у процесі створення адміністративно-правових актів та деякі інші. Прикладами спеціальних умов є відповідність засобів правового регулювання його меті, умови реалізації правозастосовної діяльності та деякі інші [9, с. 278]. Вказані положення корелюють із положеннями сучасної теорії права щодо виділення принципів ефективного правового регулювання: доцільність, адекватність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і взяття до уваги позиції громадськості [11, с. 144–145]. Певною новизною виділяється остання засада щодо дослуховування до позицій громадськості під час прийняття владних рішень. У контексті управління економікою вказане означає реалізацію однієї з основоположних європейських засад публічного адміністрування: врахування громадської думки [12, с. 32]. Вважаємо, що з огляду на складність та наступність економічних процесів публічне адміністрування у цій сфері має ґрунтуватися передусім на засадах плановості та компетентності у прийнятті рішень. З іншого боку, вважаємо неприпустимим ігнорувати позицію заінтересованих представників громадськості та допускати у зв'язку із цим до проведення масових заходів з метою привернути увагу суб'єктів публічного адміністрування до певних проблем [13].

Правосвідомістю є сукупність образів мислення (емоції, почуття, ідеї, настанови тощо), під впливом яких складається поточне бачення правової системи, формується власне ставлення до неї, а також перспектив її розвитку. Чинниками правосвідомості є: психофізіологічні особливості, особисті обставини, рівень освіти тощо (індивідуальна), стереотипи, спільність умов життя, інтересів тощо (групова) [11, с. 147, 149–150]. У контексті положень щодо сучасної парадигми правового пізнання, що передбачає невід'ємність правосвідомості конкретної людини та правової реальності [14, с. 461], роль належного рівня правосвідомості у суб'єктів забезпечення економічних інтересів України, насамперед представників публічної влади та бізнесу, не може бути переоцінена. Хоча чинники правосвідомості формуються під впливом не тільки адміністративно-правових механізмів, а й політичних, соціальних, ідеологічних та інших чинників, вважаємо, що роль адміністративно-правових засобів у цьому аспекті не може бути применшена з огляду на належність

відповідних засобів до цілісної системи чинників належної правосвідомості.

Отже, проведені дослідження дає можливість зробити такі висновки. Регулятивні адміністративно-правові гарантії законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України є системою передбачених регулятивними нормами адміністративного права адміністративно-правових засобів та заходів, спрямованих на підтримання та забезпечення режиму законності у діяльності суб'єктів забезпечення економічних інтересів України. Такий режим постає системною гарантією забезпечення прав і свобод людини, оскільки передбачає спроможність держави щодо гарантування реалізації вказаних прав. Сформульована дефініція дає змогу деталізувати положення щодо окреслених гарантій, зокрема здійснити їх систематизацію, що є перспективним напрямом подальшого дослідження.

Література

1. Тенденції тіньової економіки в Україні у січні – березні 2020 року. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 10.01.2021).
2. Національна економічна стратегія 2030. Вектори економічного розвитку. *Національна економічна стратегія 2030* : веб-сайт. URL: <https://nes2030.org.ua/#rec245890384> (дата звернення: 21.01.2021).
3. Філософський енциклопедичний словник / редкол. : В.І. Шинкарук (голова) та ін. ; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наук. ред.); І.О. Покаржевська (худ. оформлення). Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Актуальні проблеми філософії права : посібник / О.М. Балинська, А.С. Токарська, В.А. Яценко; за заг. ред. О.М. Балинської. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 612 с.
5. Адміністративне право: підручник / за ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
6. Коломоєць Т.О., Колпаков В. К. Сучасна парадигма адміністративного права : генеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.
7. Стаднік І.В., Краковська А.Є. Верховенство права як ідеологічна парадигма цивілізованої держави. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 17–22.
8. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
9. Рябченко О.П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. 304 с.
10. Цілі сталого розвитку і бізнес. *Цілі сталого розвитку в Україні* : веб-сайт. URL: <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-business> (дата звернення: 09.02.2021).
11. Теорія держави і права / за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.
12. Стандарти європейського врядування: навч. посіб. / за ред. І. А. Грицяка. Київ : НАДУ, 2011. 184 с.
13. РРО для ФОП не відтермінували. Що буде далі. *BBC NEWS Україна* : веб-сайт.

URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54965361> (дата звернення: 09.02.2021).

14. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. 1128 с.

Анотація

Лавренюк Ю. Ф. Поняття регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України. – Стаття.

Стаття присвячена визначенню поняття регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України, визначенню на цій основі напрямів вдосконалення адміністративного законодавства та науки адміністративного права.

Вказано на недостатність опрацювання єдиної теоретичної основи регулятивних адміністративно-правових гарантій діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України. З огляду на швидкоплинність економічних процесів стверджується про необхідність побудови гнучкої системи адміністративно-правового забезпечення вказаних інтересів, необхідною основою чого визначено саме формулювання дефініції розглянутих гарантій. Обґрунтовується, що поняття регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів загалом та вказаних інтересів України зокрема не отримало належної уваги на сторінках наукової літератури. Визначено дотичні напрями наукових досліджень, зокрема щодо: сутності адміністративно-правових гарантій в окремих сферах адміністративних правовідносин; забезпечення окремих сфер економічних інтересів держави; забезпечення законності у здійсненні публічного адміністрування, а також адміністративно-правових відносинах загалом.

Визначено дефініцію категорії «регулятивні адміністративно-правові гарантії законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України» як систему передбачених регулятивними нормами адміністративного права адміністративно-правових засобів та заходів, спрямованих на підтримання та забезпечення режиму законності у діяльності суб'єктів забезпечення економічних інтересів України. Доведено, що такий режим постає системною гарантією забезпечення прав і свобод людини, оскільки передбачає спроможність держави щодо гарантування реалізації вказаних прав. Обґрунтовано, що сформульована дефініція дає змогу деталізувати положення щодо окреслених гарантій, зокрема здійснити їх систематизацію, що є перспективним напрямом подальшого дослідження.

Ключові слова: регулятивні норми, охоронні норми, гарантії законності, способи забезпечення законності, економічні інтереси, державний інтерес, публічне адміністрування.

Summary

Lavreniuk Yu. F. The concept of regulatory administrative and legal guarantees of legality of activities to ensure the economic interests of Ukraine. – Article.

The article is devoted to the definition of the concept of regulatory administrative and legal guarantees of legality of activities to ensure the economic interests of Ukraine, the definition on this basis of areas for improvement of administrative legislation and the science of administrative law.

It is pointed out that the development of a single theoretical basis for regulatory administrative and legal guarantees of activities to ensure the economic interests of Ukraine is insufficient. Given the ephemerality of economic processes, it is argued that it is necessary to build a flexible system of administrative and legal support of these interests, the necessary basis for which is determined by the formulation of the definition of the guarantees. It is substantiated that the concept of regulatory administrative and legal guarantees of the legality of activities to ensure the economic interests in general and the interests of Ukraine in particular, has not received due attention in the pages of scientific literature. Relevant directions of scientific researches are determined, in particular – concerning: essence of administrative-legal guarantees in separate spheres of administrative legal relations; ensuring certain areas of economic interests of the state; ensuring legality in the implementation of public administration, as well as – administrative and legal relations in general.

The definition of the category of regulatory administrative and legal guarantees of legality of activities to ensure the economic interests of Ukraine is defined as a system of administrative legal measures and measures aimed at maintaining and ensuring the rule of law in the activities of economic interests of Ukraine. It is proved that such a regime is a systemic guarantee of human rights and freedoms, as it provides the ability of the state to guarantee the implementation of these rights. It is substantiated that the formulated definition makes it possible to detail the provisions on the outlined guarantees, in particular to carry out their systematization, which is a promising area for further study.

Key words: regulatory norms, protective norms, guarantees of legality, ways of ensuring legality, economic interests, state interest, public administration.